

ชื่อวิทยานิพนธ์ การศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการดำเนินงานโครงการทำนบปลา
ประจำหมู่บ้านในจังหวัดอุดรธานี

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์ นายอำพล จินดาวงศ์

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยชาญ วงศ์สามัญ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวัฒน์ จิตต์ปราณีชัย)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.นิวัฒน์ มาศวรรณา)

บทคัดย่อ

โครงการทำนบปลาประจำหมู่บ้านมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ราษฎรได้บริโภคสัตว์น้ำประเภทปลามากขึ้น โดยการปรับปรุงบูรณะแหล่งน้ำสาธารณะในหมู่บ้าน และกำหนดลักษณะการดำเนินงานให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำและจัดสรรผลประโยชน์ ซึ่งการวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของราษฎรที่ร่วมโครงการทำนบปลาประจำหมู่บ้าน 2) สภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคของโครงการทำนบปลา 3) ระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการดำเนินงานโครงการทำนบปลา และ 4) เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการทำนบปลาของราษฎรที่มีลักษณะพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมบางประการแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยคือราษฎรซึ่งเป็นพ่อบ้านหรือแม่บ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่เริ่มมีโครงการทำนบปลาประจำหมู่บ้านในช่วงปี พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2534 และดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนถึง พ.ศ. 2540 จำนวน 14 หมู่บ้าน ในจังหวัดอุดรธานี จำนวน 150 ราย การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบพหุวิธี เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ และทำการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุดและค่าสูงสุด ค่า t - test และ ค่า F - test

ผลการวิจัยพบว่า ราษฎรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 46.4 ปี จบประถมศึกษา มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 5.0 คน แรงงานในครอบครัวเฉลี่ย 3.2 คน อาชีพหลักคือทำนา

มีรายได้เฉลี่ย 29,166.67 บาทต่อปี มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 21.6 ไร่ ราษฎรร้อยละ 39.3 มีบ่อเลี้ยงปลา หลังมีโครงการทำนบปลาราษฎรร้อยละ 44.7 ยังคงหาปลาจากแหล่งน้ำสาธารณะนอกหมู่บ้าน ราษฎรร้อยละ 60.0 เคยพบปะติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมงและเคยได้รับคำแนะนำเฉลี่ย 2.3 ครั้ง

สภาพการดำเนินงานโครงการทำนบปลาพบว่า ทำนบปลาเกินครึ่งหนึ่งตั้งอยู่ติดกับหมู่บ้าน มีเนื้อที่เฉลี่ย 43.5 ไร่ ทุกแห่งเก็บกักน้ำได้ตลอดปี มีระเบียบห้ามราษฎรจับปลาในทำนบปลา ยกเว้นเมื่อมีการเปิดขายบัตรจับปลาในเดือนมีนาคมและเมษายน ชนิดปลาที่ปล่อยในทำนบปลาส่วนใหญ่ ได้แก่ ปลาดูเพียนและปลานิล มีคณะกรรมการจัดการดูแลทำนบปลา แต่มักไม่กำหนดการอยู่ในวาระของคณะกรรมการ ผลผลิตปลารอบปีที่ผ่านมาเฉลี่ย 4,230.0 กิโลกรัมต่อแห่ง และมีรายได้เฉลี่ย 28,450.00 บาทต่อแห่ง ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ได้แก่ ราษฎรเห็นว่ารายได้ของโครงการน้อย สภาพและที่ตั้งของทำนบปลาไม่เหมาะสม เจ้าหน้าที่ประมงขาดการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ผลผลิตปลาน้อย และขนาดพันธุ์ปลาที่ปล่อยมีขนาดเล็ก

การมีส่วนร่วมของราษฎรในการดำเนินงานโครงการทำนบปลาพบว่า ราษฎรมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และกิจกรรมที่ราษฎรมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมเสียสละแรงงานทำปุ๋ยหมัก ได้รับประโยชน์โดยการจับปลา ร่วมปล่อยพันธุ์ปลา และร่วมประชุมกำหนดช่วงเวลาจับปลา

เมื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วม 24 ลักษณะในการดำเนินงานโครงการทำนบปลาของราษฎรที่มีพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันพบว่า ราษฎรมีระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในบางลักษณะดังนี้ (1) พบว่า ราษฎรที่เป็นเพศชายมีระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่าเพศหญิงจำนวน 19 ลักษณะ (2) ขนาดพื้นที่ถือครองพบว่า ราษฎรที่มีพื้นที่ถือครองมากกว่า 25 ไร่ มีระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่าราษฎรกลุ่มอื่นจำนวน 10 ลักษณะ (3) การมีบ่อเลี้ยงปลาพบว่า ราษฎรที่มีบ่อเลี้ยงปลามีระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่าราษฎรที่ไม่มีบ่อเลี้ยงปลาจำนวน 14 ลักษณะ (4) การได้รับการอบรมพบว่า ราษฎรที่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมีระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่าราษฎรที่ไม่เคยได้รับการอบรมจำนวน 21 ลักษณะ (5) การเป็นสมาชิกกลุ่มพบว่า ราษฎรที่เป็นสมาชิกกลุ่มมีระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่าราษฎรที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มจำนวน 16 ลักษณะ (6) การเป็นกรรมการหมู่บ้านพบว่า ราษฎรที่เป็นกรรมการหมู่บ้านมีระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่าราษฎรที่ไม่เป็นกรรมการหมู่บ้านจำนวน 21 ลักษณะ (7) การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ประมง พบว่า ราษฎรที่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ประมงมากกว่า 4 ครั้ง มีระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่าราษฎรกลุ่มอื่นจำนวน 23 ลักษณะ (8) การมีโอกาสแสดงความคิดเห็นการบริหารและการจัดสรรผลประโยชน์ของโครงการพบว่า ราษฎรที่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นมากกว่า 2 ครั้งต่อปี มีระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่ากลุ่มอื่น

จำนวน 22 ลักษณะ และ (9) โอกาสการได้รับมอบหมายการปฏิบัติงานจากคณะกรรมการ
 ทำนบปลาพบว่า ราษฎรที่มีโอกาสได้รับมอบหมายการปฏิบัติงานมากกว่า 2 ครั้งต่อปี มีระดับ
 การมีส่วนร่วมสูงกว่ากลุ่มอื่น จำนวน 23 ลักษณะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยมีดังนี้ (1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรวางแผนเพื่อส่งเสริมให้
 คำแนะนำและเยี่ยมเยียนราษฎรในหมู่บ้านของโครงการให้มากขึ้น และจัดกลุ่มฝึกอบรมให้ความรู้
 เกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (2) ควรให้คณะกรรมการทำนบปลากระจายโอกาสการรับผิด
 ชอบและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในกิจกรรมโครงการแก่ราษฎรอย่างทั่วถึง โดยมอบหมายให้คณะกรรมการ
 หมู่บ้านเป็นแกนกลางในการระดมความร่วมมือจากราษฎร (3) ควรส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วม
 ในการดำเนินงานโครงการมากขึ้น (4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดประชุมในแต่ละหมู่บ้าน
 อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง เพื่อให้ราษฎรมีโอกาสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดสรรผล
 ประโยชน์ และ (5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรประชาสัมพันธ์โครงการและรับฟังความคิดเห็นของ
 ราษฎรก่อนนำโครงการลงสู่หมู่บ้าน